

MISCELLANEA

Józef Henryk Górniewicz

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

gorniew@uwm.edu.pl • <https://orcid.org/0000-0003-1696-961X>

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie – uczelnia na rubieżach Rzeczypospolitej, pomiędzy perspektywą tożsamościową a ujęciem prospektywnym

University of Warmia and Mazury in Olsztyn – a University on the border of the Republic of Poland – between the perspective of identity and prospective approach

Universität Ermland und Masuren in Olsztyn – eine Universität an der Grenze zur Republik Polen – zwischen der Perspektive der Identität und der prospektiven Herangehensweise

Słowa kluczowe: Uniwersytet na rubieżach państwa, funkcje uczelni wyższej, tożsamość kulturowa, wyzwania cywilizacyjne, nowe modele kształcenia

Keywords: University on the border in the state, functions of a higher education institution, culture identity, civilization challenges, new models of education

Schlüsselworte: Universität an der Grenzen des Staates, Funktionen der Universität, kulturelle Identität, zivilisatorische Herausforderungen, neue Bildungsmodelle

STRESZCZENIE

W artykule zostały przedstawione dokonania UWM w Olsztynie w XXI wieku. Jest to uczelnia wielodziałowa realizująca badania i dydaktykę akademicką z obszarów wiedzy o życiu, przyrodzie nieożywionej, nauk technicznych, o sztuce oraz humanistyczno-społecznych i teologicznych. Uniwersytet realizuje funkcje badawcze, dydaktyczne, artystyczne, ekonomiczne, społeczne, ale przede wszystkim te, które zakorzeniają członków społeczności akademickiej w kulturze ogólnowsiatowej oraz prospektywne – związane z przyszłością, wyzwaniami cywilizacyjnymi,

kreowaniem nowego ładu politycznego i społecznego, nowego człowieka żyjącego w XXI wieku. Pracownicy uczelni realizują misję badawczą i działania eksperckie w wielu obszarach gospodarki, kultury, opieki społecznej oraz oświaty.

ABSTRACT

In the article I present the achievements of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn in the 21st century. It is a multidisciplinary University. Research and academic didactics are carried out here in the areas of knowledge about life, inanimate nature, technical sciences, arts, as well as humanities, social sciences and theology.

The University performs research, teaching, artistic, economic and social functions, but above all, those, that root the members of the academic community in the world culture, and prospective ones – related to the future, civilizational challenges, creating a new political and social order, a new man living in the 21st century. University employees carry out research mission and expert activities in many areas of the economy, culture, social welfare and education.

ZUSAMMENFASSUNG

In diesem Artikel stelle ich die Errungenschaften der Universität Ermland und Masuren in Olsztyn im 21. Jahrhundert vor. Es handelt sich eine multidisziplinäre Universität, die Forschung und akademische Lehre in den Bereichen Wissen über das Leben, unbelebte Natur, technische Wissenschaften, Kunst, Geisteswissenschaften, Sozialwissenschaften und Theologie betreibt.

Die Universität erfüllt Forschung, Lehr – künstliche, Wirtschaftliche und soziale Funktionen, vor allen aber solche, die die Mitglieder der akademischen Gemeinschaft in der Weltkultur und in der Zukunft verwurzeln, die mit der Zukunft den zivilisatorischen Herausforderungen, der Schaffung einer neuen politischen und sozialen Ordnung und einem neuen Menschen in 21. Jahrhundert verbunden sind. Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter der Universität führen Forschungsaufträge und Gutachter Tätigkeiten in zahlreichen Bereichen der Wirtschaft, der Kultur, des Sozialwesens und der Bildung durch.

W maju 2022 roku odbyła się w Szczecinie konferencja naukowa poświęcona funkcjonowaniu uniwersytetów usytuowanych na rubieżach kraju. W spotkaniu udział wzięli goście z Ukrainy, Niemiec, Holandii, Wielkiej Brytanii, Czech, Słowacji oraz przedstawiciele uczelni zlokalizowanych na obrzeżach z Polski. W każdym z tych państw działają uczelnie zlokalizowane w centrum kraju jak i na jego peryferiach. I tym właśnie przygranicznym szkołom wyższym były poświęcone referaty naukowe. Problematyka jest ważna w kontekście zarówno zagrożenia militarnego w Europie, dotąd nie spotykanego na taką skalę w historii po 1945 roku, jak też swoistych problemów, z jakimi borykają się władze uczelni oraz pracownicy i studenci z peryferyjnie położonych uniwersytetów. Dotyczy to wszystkich państw, których przedstawiciele wygłosili referaty na wspomnianej konferencji. Współpraca między uczelniami przygranicznymi różnych krajów została przerwana w wyniku agresywnych działań militarnych i politycznych lub znacząco ograniczona¹.

¹ *Uniwersytety na rubieżach: konteksty semantyczne, historyczne, naukowe i edukacyjne*, red. A. Murawska, E. Magiera, Szczecin 2022; *Uniwersytet – raport z rubieży*, red. A. Murawska, P. Wiażewicz-Wójtowicz, Szczecin 2022.

W ujęciu słownikowym słowo „rubież” wywodzi się z języka rosyjskiego i oznaczało pierwotnie określenie terenów pozbawionych drzew i zarośli². Owe ubytki w przyrodzie miały być pasem ochronnym, zapewnić większe bezpieczeństwo mieszkańcom miejscowości położonych przy granicy jakiegoś obszaru państwa, regionu, czy też małej lokalnej społeczności. Tereny puste, graniczne, oddzielające swoich od obcych były odtąd pewną formą kształtowania przestrzeni określonych skupisk ludzkich, jak i całych państw chroniących swoich obywateli przed ingerencją potencjalnych wrogów. Zatem funkcjonowanie na rubieżach oznaczało zawsze bycie peryferyjnie położonym miejscem w danym układzie politycznym, gospodarczym i społecznym. Istnieją rubieże państwa, ale także miejskie, regionalne, lokalne. Wszędzie tam są miejsca centralnie usytuowane i miejsca poboczne, oddalone od owego centrum, pograniczne. Tak też instytucje państwa znajdują się albo w miejscach centralnie położonych, albo pogranicznych. Te pierwsze wywierają na ogół większy wpływ na działania struktur i organów państwa, te drugie mają raczej funkcje obronne. Stanowią też jednak swoiste wrota do innego świata jak i miejsca możliwego kontaktu obcych i swoich.

W doktrynach politycznych jak i filozoficznych epoki postmodernizmu przełomu XX i XXI stulecia istnieje pewna kategoria badawcza uznana przez uczonych za istotny czynnik decentracji idei, czyli pozbywania się czegoś w centrum na rzecz lokalności³. Rubieże zyskują wartość niemal równą temu, co dotąd było cenione jako posadowione centralnie i ważne dla obywateli państwa, czy jakiejś grupy społecznej. Dotyczy to zarówno świata fizycznego jak i świata kreowanego w umysłach twórczych ludzi. To, co dotąd było uznane za centralne i przez to ważne staje się równorzędne z tym, co rubieżne, pograniczne, peryferyjne. Tak też instytucje społeczne, w tym szkoły wyższe zyskują czasami większe znaczenie, jeśli znajdują się nie tylko w centralnych punktach danego państwa, ale również w jego strefach przygranicznych. Następuje swoiste zrównanie wartości jednostek akademickich. Istotna jest tu bowiem oferta kształcenia, jakość kadry naukowej, warunki funkcjonowania uczelni w środowisku lokalnym, dostępność usług ważnych dla studentów i pracowników, dogodne warunki płacowe, socjalne i atrakcje turystyczne w miejscu lokalizacji szkoły wyższej, współpraca z uczelniami bliskiej zagranicy. Ci z pogranicza są bardziej otwarci na to, co nowe, dotąd nieznanne, atrakcyjne, ale też jakoś potencjalnie niebezpieczne. Są wyczuleni na sprawy ochrony granic i jednocześnie i usuwanie zbędnych barier w rozwoju współpracy między uczelniami położonymi po obu stronach granic państwowych. Ich współpraca jest bardziej efektywna, waloryzowana pozytywnie pod względem emocjonalnym, ważka dla lokalnych środowisk.

² *Wielki słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Warszawa 2018.

³ L. Witkowski, *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesność*, Warszawa 2007.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie jest uczelnią peryferyjną, położoną na rubieżach Rzeczypospolitej, podobnie jak szkoły wyższe z Białegostoku, Lublina, Rzeszowa, Szczecina, czy Zielonej Góry. Te znajdują się także w pasie przygranicznym. Ale i owe tereny mają swoją bardziej centralną lokalizację i swoje rubieże. Olsztyn znajduje się około 90 km na południe od granicy z Rosją. Jest położony niemal w centrum województwa warmińsko-mazurskiego, ale ów region znajduje się jako całość w strefie przygranicznej, zatem sam w sobie jest rubieżą kraju.

Terminem granica określa się teren fizyczny, geograficzny, niekiedy też mentalny tego, co uznaje się za przynależne do Nas, do naszego państwa, regionu, do jakiejś grupy wyznającej określony system wartości, posługującej się takim samym językiem⁴. Konstruuje się swoją tożsamość w obrębie owego terytorium, albo przynależy się do grona osób wyznających podobny światopogląd. Granica zaś jest swoistym punktem oddzielenia się od innych, obcych, mających inne przekonania, niż My. Granica zaznacza odrębność, specyfikę, konstruuje nieustannie naszą tożsamość, jako swoich, znanych, dzielących podobne wartości. Zaś poza naszymi granicami, terytoriami, ideami zawartymi w naszej świadomości znajduje się wszystko to, co wydaje się obce, nieznane, niekiedy niepokojące, zagrażające naszej egzystencji, naszym wartościom uznanym za ważne i podzielane przez większość mieszkańców. Istnienie granic pozwala na uświadomienie sobie ludziom zamieszkujących teren przygraniczny swoją odrębność kulturową, narodową, wyznaniową i trwanie w tej różnicy do innych grup społecznych.

Uczelnia znajdująca się na rubieżach danego państwa realizuje wiele zadań związanych także ze swoją specyfiką usytuowania geograficznego i kulturowego. Jest jednak przede wszystkim instytucją niejako „zakotwiczącą tożsamość” mieszkańców, pracowników i studentów tejże szkoły wyższej. Jednocześnie stanowi swoiste otwarcie na nowość, na nowych ludzi, nowe idee, nowe jakości w świecie symbolicznym, czy nowe wyzwania cywilizacyjne. Miejscowi przypatrują się tym nowym, obcym, odkrywając wiele istotnych właściwości w zachowaniach, poglądach, sposobach gospodarowania zasobami świata natury, w wykorzystywaniu maszyn i urządzeń do generowania nowej wiedzy i jej upowszechniania, w nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, czy też stylom komunikacji i zarządzania grupami osób. Miejscowi absorbują wartości przybyszów, a tamci podpatrując style życia miejscowych, zaczynają z czasem podzielać ich systemy wierzeń, przekonań, argumentowania zasad naukowych, czy sposobów kształcenia młodych akademików. Są to wzajemne korzyści oparte na partnerstwie i dialogu społecznym. Szkoły wyższe w swoich misjach działania w świecie społecznym mają wpisane zasady funkcjonowania w odniesieniu do swoich i obcych, do obrony własnej odrębności i współpracy z innymi.

⁴ J. Hańderek, *Granice człowieczeństwa*, „Akademia PAN. Magazyn PAN” 2021, nr 2.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie jest uczelnią dużą zarówno w sensie materialnym o olbrzymim potencjale ekonomicznym jak i kadrowym. „Solą” szkoły wyższej jest wysoko kwalifikowana kadra naukowa. W olsztyńskiej placówce zatrudnionych jest blisko 200 profesorów tytularnych i ponad 400 doktorów habilitowanych. Co roku rośnie liczba osób uzyskujących wysokie kwalifikacje badawcze i dydaktyczne. Ponad 1100 doktorów uzupełnia ten stan kadry naukowo-dydaktycznej. Istotnym czynnikiem działalności uniwersytetów są studenci. Na ponad 70 kierunkach studiów uzyskują nowe kompetencje zawodowe, akademickie, społeczne, kulturalne. Uczestniczą w działalności badawczej w kołach naukowych, w aktywności artystycznej funkcjonując w wielu formach działalności w świecie sztuki. Studenci są aktywni w wolontariacie, w akcjach promocyjnych zarówno związanych z upowszechnianiem wartości akademickich jak też politycznych i obywatelskich. Na UWM studiuje w zależności od roku sprawozdawczego od 17 tysięcy (2024) do 38 tysięcy (2007) studentów. Niemal tysiąc z nich wywodzi się z innej grupy narodowościowej niż Polacy. Współpraca międzynarodowa obejmuje zarówno kształcenie studentów zagranicznych jak i akcję wymiany między różnymi uczelniami zlokalizowanymi niemal na całym świecie. Uniwersytet aktywnie uczestniczy w sieciach międzynarodowych zarówno w obrębie państw basenu morza Bałtyckiego, jak też sieci uczelni rolniczych, przyrodniczych i technicznych. Istnieją bilateralne umowy z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Szczególnie intensywna jest współpraca z uczelniami ukraińskimi, niemieckimi, litewskimi, holenderskimi i skandynawskimi i włoskimi⁵.

Obok powszechnie uznanych w świecie akademickim funkcji uniwersytetów jak: badawcza, kształcąca, kulturowa, socjalna, ekonomiczna, czy też aktywizująca⁶ zarówno własnych pracowników i studentów jak też oddziałująca na środowisko lokalne pojawiają się w odniesieniu do uczelni zlokalizowanej na rubieżach dwie nowe: tożsamościowa i prospektywna. Ta pierwsza wiąże się z przywiązaniem do tradycji kulturowej świata, narodu, regionu, własnego środowiska akademickiego, ta druga otwieranie się na nowość, na inność, na chaos, na przygodę. Ta pierwsza jest w istocie uczestniczeniem ludzi uniwersytetu w ogólnoświatowym dialogu kulturowym, wiąże się z troską o zachowanie dziedzictwa kulturowego, tradycyjnych wartości, ta druga stawia uczelnię wyższą w szeregu podmiotów podejmujących w swoich studiach i dociekaniach badawczych najistotniejsze wyzwania cywilizacyjne. Dotyczą one sfery ekologii, klimatu, energetyki, transportu, komunikacji międzyludzkiej, zdrowia, kwestii leczenia, gospodarki, turystyki, zachowania dziedzictwa naturalnego i kulturowego, zagadnień świata przyrody nieożywionej. Ta pierwsza z funkcji

⁵ R. Górecki, *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie 1999–2008*, Olsztyn 2008; J. Górniewicz, *Krótkie sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w latach 2008–2012*, Olsztyn 2012.

⁶ G. Koptas, *Edukacja ustawiczna a zmieniające się funkcje szkół wyższych*, Warszawa–Łódź 1991.

łączy się z obroną wartości już wytworzonych, ta druga jest swoistym ryzykiem, wyjście poza tradycyjne formy współpracy i kreowanie nowych trendów rozwojowych. Ta pierwsza socjalizuje pracowników i studentów do tradycji kulturowej, ta druga otwiera ich na świat nieznany. Jest przez to obarczona dużym prawdopodobieństwem popełnienia błędów przez ludzi akademii.

Peryferyjność UWM w Olsztynie jest także szansą na otwarcie się uczelni na idee i dokonania szkół wyższych zlokalizowanych zarówno w Obwodzie Królewieckim Federacji Rosyjskiej, państw bałtyckich jak i krajów skandynawskich. Intensywna współpraca naukowa i edukacyjna z Uniwersytetem im. Immanuela Kanta w Królewcu oraz tamtejszym Uniwersytetem Technicznym trwała przez wiele lat. Dopiero wydarzenia wojenne na Ukrainie doprowadziły do zaniku owej działalności wymiany myśli i działań edukacyjnych. Przez pięć lat (2001–2006) trwał swoisty eksperyment edukacyjny między Uniwersytetami w Królewcu i Olsztynie. Kształcono studentów rosyjskich w punkcie konsultacyjnym UWM w Braniewie na kierunku filologia angielska z językiem rosyjskim. Pełne trzy roczniki studiów licencjackich zakończyły się egzaminami końcowymi i uzyskaniem przez absolwentów dwóch dyplomów. Ten pierwszy – rosyjski był przydatny do działalności w obszarze kultury i systemu oświatowego w Rosji i krajach uznających takie kompetencje zawodowe, ten drugi – polski był przepustką do podjęcia studiów drugiego stopnia w uczelniach europejskich. Blisko stu młodych obywateli Obwodu Królewieckiego skorzystało z szansy uzyskania podwójnego dyplomu studiów uczestnicząc w tym eksperymencie dydaktycznym. Zajęcia z języka rosyjskiego odbywały się w uczelni królewieckiej, pozostałe przedmioty akademickie w tym lektorat języka polskiego, przedmioty z zakresu języka i kultury angielskiej, filozofia i wybrane przedmioty humanistyczne odbywały się w Braniewie, a potem w Olsztynie. Część absolwentów studiów licencjackich podjęła dalsze kształcenie na studiach magisterskich w UWM w Olsztynie. Skorzystali także z możliwości odbywania studiów w uczelniach Europy Zachodniej w ramach programów Sokrates i Erasmus oraz polskiego odpowiednika wymiany międzyuniwersyteckiej MOST (mobilności studentów).

Inną formą udanej współpracy międzynarodowej w ramach sieci uczelni bałtyckich był program badawczy i edukacyjny związany z przygotowaniem studentów kierunku pedagogika specjalna w zakresie surdopedagogiki między Uniwersytetem Turku w Finlandii, Uniwersytetem Pedagogicznym w Heidelbergu w Niemczech oraz UWM w Olsztynie⁷ (U. Horsch 2002). W ramach tej akcji trzy roczniki studentów polskich oraz fińskich realizowało zadania programowe według niemieckiej podstawy edukacyjnej. Część zajęć odbywała się w języku niemieckim i angielskim, a przedmioty realizowane w języku polskim były oparte na sylabusach zawierających

⁷ U. Horsch, *Cochler implant*, Olsztyn 2002.

hasła programowe i wymagania obowiązujące w uczelni niemieckiej. Prowadzono nadto badania przesiewowe z zakresu uszkodzeń słuchu u dzieci sześciolletnich w dwóch środowiskach województwa Warmińsko-Mazurskiego – w Ełku i Olsztynie. W ramach tego działania zakupiono aparaturę diagnostyczną, a osoby, u których stwierdzono poważne wady słuchu, były hospitalizowane w Wojewódzkim Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie. Pozyskano środki z Fundacji Marii i Georga Dietrichów z Offenburga w Niemczech na zakup aparatów słuchowych wysokiej jakości.

Współpraca trwała 16 lat. Jej owocem było uzyskanie ośmiu doktoratów z zakresu surdopedagogiki przeprowadzonych na Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Haidelbergu pod kierunkiem Pani prof. Ursuli Horsch (dwie osoby pochodziły z UWM, dwie z uczelni fińskiej, a cztery z Niemiec). Wypromowano 61 surdopedagogów w olsztyńskiej uczelni według zachodniej myśli naukowej. Pozyskano aparaturę diagnostyczną i pomiarową do określania ubytków słuchu, wydano kilkanaście publikacji naukowych w języku polskim, angielskim i niemieckim. Dopiero pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 (COVID-19)) ostatecznie doprowadziła do zamknięcia programów edukacyjnych i badawczych z zakresu pedagogiki specjalnej.

Uniwersytet jest źródłem wartości kultury⁸. Z jednej strony generuje nowe jakości poprzez prowadzenie badań naukowych w różnych obszarach działalności człowieka i świata natury, z drugiej jest źródłem upowszechniania owych jakości poprzez nauczanie, kształtowanie osobowości przyszłych badaczy, poprzez promocję nowych jakości w mediach elektronicznych, poprzez organizowanie pikników z udziałem wybitnych przedstawicieli środowiska akademickiego w lokalnych społecznościach. Istotną funkcją jest też komunikowanie ludziom wyzwań intelektualnych przed jakimi staje ludzkość w wyniku odkrycia jakichś praw natury, albo poprzez upowszechnianie ideologii społecznych. Naukowcy pełnią rolę „sygnalistów” określonych zagrożeń jak i stwarzania szans na rozwój określonej dziedziny działalności ludzkiej. Akademicy olsztyńscy należą do różnych gremiów eksperckich z zakresu wielu obszarów wiedzy naukowej. Uczestniczą w spotkaniach poszczególnych komisji sejmowych i senackich, są zapraszani na debaty do różnych ministerstw przygotowujących projekty ustaw regulujących jakiś obszar aktywności ludzi w kraju. Biorą udział w pracach komisji naukowych w Narodowym Centrum Nauki i Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, są recenzentami wniosków grantowych, ekspertami zasiadającymi w gremiach Rady Doskonałości Naukowej i licznych Komisjach habilitacyjnych czy profesorskich. W każdej niemal dziedzinie wiedzy, w której jednostka naukowa uzyskała kategorię A lub B plus w ocenie parametrycznej pracownicy uczelni realizują zadania recenzenckie, podejmują decyzje przesądzające o nadaniu lub odmowie nadania stopnia i tytułu naukowego, czy w zakresie sztuki. W roku

⁸ J. Górniewicz, P. Piotrowski, *Uniwersytet jako źródło wartości kultury*, Warszawa–Olsztyn 2014.

2021 uczelnia olsztyńska przedłożyła do oceny zespołów eksperckich 24 wnioski z poszczególnych dyscyplin naukowych. Zawierały one dorobek naukowy poszczególnych pracowników uznanych za reprezentantów poszczególnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Wszystkie wnioski uzyskały wysokie noty i uczelnia ma prawo do pozyskiwania środków na badania naukowe z budżetu państwa, do prowadzenia studiów doktoranckich i magisterskich oraz uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego z wszystkich tych dyscyplin i dziedzin nauki.

Uniwersytet jako miejsce generowania nowych jakości w świecie symbolicznym realizuje zadania zawarte w programie rozwoju nauki, w działalności artystycznej i jej wymiernych efektach, poprzez tworzenie i upowszechnianie nowych jakości w życiu społecznym, w środowisku akademickim i w społeczności lokalnej, poprzez tworzenie określonych produktów artystycznych i naukowych. Każde działanie w sferze nauki dokonuje się w kilku aktach, tego co się wyłania w toku badań, tego, co już opracowano i poddano weryfikacji w kolejnych badaniach, tego, co już jest dobrze sprawdzone i uznane za prawo naukowe, prawidłowość, czy przypuszczenie o wysokim stopniu pewności, tego, co stanowi zasób biblioteczny, co jest zawarte w dziełach opublikowanych w czasopiśmie naukowych, albo umieszczonych w nośnikach treści artystycznych.

Na olsztyńskiej uczelni istnieje wiele szkół naukowych. Są to uznane zespoły badawcze posiadające swojego lidera. Realizują oni misję uczelni i swojego środowiska zgodnie z tradycją, uznanym systemem wartości podzielanych przez członków takich gremiów. Owe zespoły kontynuują badania naukowe od ponad 75 lat. W tradycji tkwi zaczyn ich mentalnych aktywności i tam też poszukują uzasadnień do tworzenia nowych zespołów naukowych. Jest to bogata spuścizna akademicka związana także z przynależnością do środowiska przygranicznego. Niegdyś Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie – protoplasta olsztyńskiej placówki była także uczelnią na rubieżach II Rzeczypospolitej. Tam ukształtowały się główne idee badawcze i zostały przeniesione do Olsztyna, miasta odzyskanego dla państwowości polskiej po przeszło 170 latach zniewolenia⁹.

Uniwersytet inicjuje różnorodne programy poprawy jakości prowadzonych badań naukowych i kształcenia akademickiego. Nieustannie dąży się do doskonałości poprzez opracowywanie i upowszechnianie procedur organizacji procesu badawczego i kształcenia. Obok systemu prawa lokalnego istnieje także przestrzeń do prowadzenia innowacji pedagogicznych, innowacji w procedurze badawczej. Każde takie działanie uznane przez grono kompetentnych badaczy i nauczycieli jako twórcze znacząco wzbogaca proces doskonalenia badań i jakość kształcenia akademickiego. Istotnym czynnikiem jest też poprawianie, niekiedy naprawianie relacji międzyludzkich w danym środowisku (katedrze, wydziale, czy całej uczelni).

⁹ *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie we wspomnieniach*, red. J. Górniewicz, Olsztyn 2011; *Korzenie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, red. A. Faruga, B. Pilarek, Olsztyn 2017; *Kortowo – od folwarku do miasteczka uniwersyteckiego*, red. S. Achremczyk, A. Faruga, Olsztyn 2013.

Co roku władze uczelni i poszczególnych wydziałów dokonują przeglądu struktury organizacyjnej, jakości pracy, oceniają dokonania poszczególnych pracowników i stwarzają im szansę na doskonalenie swojego warsztatu naukowego i oprzyrządowania dydaktycznego. Obok czynności zawodowych organizowane są spotkania z ekspertami z zakresu psychologii nauki, twórczości, z socjologami promującymi wartości tolerancji, z pedagogami odkrywającymi przed pracownikami różnych wydziałów tajniki nowych metod dydaktycznych i kształtowania relacji międzyludzkich w środowisku akademickim.

Proces klaryfikacji badań i nauczania akademickiego odnosi się też do postaw, jakie przyjmują ludzie uniwersytetu do poszczególnych obiektów rzeczywistości. Chodzi tutaj o stosunek do poszczególnych elementów świata materialnego, tego, co jest przyrodą nieożywioną jak i wytworem ludzkich działań w sferze materialnej (obiekty, ulice, place, infrastruktura drogowa i techniczna, przyroda ożywiona). Chroni się zarówno wytwory działań człowieka jak też świat natury, świat symboli i wartości. Szczególną estymą pracownicy i studenci uniwersytetu darzą elementy pozostawione przez byłych pracowników, mistrzów w działalności naukowo-dydaktycznej, ludzi kreatywnych i dowcipnych, luminarzy nauki i kreatorów uśmiechu, zabawiaczy i narratorów w środowisku akademickim. Przechowują oni wspomnienia o ważnych postaciach i osobach, które jakoś zaznaczyły swoją obecność w pamięci ludzi ze środowiska akademickiego. Po tych, którzy niegdyś stanowili elitę intelektualną, artystyczną, społeczną pozostały wszak jakieś drobiazgi ich aktywności w różnych sferach życia uczelni. Niektóre z nich są zdeponowane w archiwach i bibliotekach, inne, raczej materialne dowody ich bytności w środowisku pomieszczone są w szufladach, szafach, magazynach podręcznych, w depozycie u uczniów i następców w trudzie działania akademickiego¹⁰.

Uniwersytet jest wizytówką każdego państwa we współpracy międzynarodowej. Niejednokrotnie jakość owej wspólnej działalności, aktywność w organizacji i promocji wartości naukowych, czy artystycznych świadczy o jakości kultury intelektualnej przedstawicieli danego państwa. Poprzez pryzmat wymiany naukowej dostrzega się siłę jak i słabość całej struktury państwowej. Jednych się wspiera w podejmowaniu trudu doskonalenia metod badawczych, uzupełniania aparatury, księgozbioru, odczynników, innych się podziwia za jakością realizowanych badań i uzyskiwane wyniki. Jedni posiadają wysoki standard operacyjny, inni są znakomicie przygotowanymi ludźmi do podejmowania czynności badawczych. Współpraca naukowa to swoista wymiana doświadczeń, ale także budowania pomostów między różnymi nacjami, religiami, ideologiami, doktrynami politycznymi i edukacyjnymi.

Uniwersytet jest podstawowym czynnikiem zmianotwórczym w określonym państwie¹¹. Zatrudnia specjalistów z różnych obszarów wiedzy, wybitnych wykładowców

¹⁰ J. Górniewicz, *Memoria universitatis – pamięć uniwersytetu*, Toruń 2016.

¹¹ J. Woźnicki, *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, Warszawa 2010; idem, *Program rozwoju szkolnictwa*

i promotorów działań naukowych i edukacyjnych. W każdym obszarze aktywności ludzi nauki dokonują się przemiany mentalne, przemiany postaw, nastawienia emocjonalne. Zmienia się struktura akademickiego świata, organizacja procesu badawczego i dydaktycznego. Pojawiają się nowe pola aktywności w sferze wartości kultury, w wolontariacie, w rozwoju stowarzyszeń naukowych. Podejmowane są aktywności w sferze promocji wartości nauki, wsparcia środowiska lokalnego o nowe jakości. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie inicjuje wiele akcji związanych z promocją wartości naukowych w środowisku lokalnym. Opiekuje się Uniwersytetami Trzeciego Wieku (24 jednostki z terenu całego województwa), wieloma inicjatywami społecznymi związanymi z kształceniem i doskonaleniem zawodowym. Współpracuje z zakładami przemysłowymi i usługowymi w zakresie opracowywania planów działalności, kształcenia kadr specjalistycznych, rozwiązywania konfliktów pracowniczych, wspierania osób wymagających opieki medycznej, edukacyjnej jak i psychologicznej. Corocznie organizuje się Festiwal Nauki dla uczniów szkół podstawowych i średnich, podejmuje się takie działania jak Noc Biologów, olimpiady i festiwale matematyczne, spotkania z techniką, olimpiady rolnicze, otwarte drzwi humanistyki, prawa i nauk społecznych, olimpiady wiedzy politologicznej i wiedzy o rodzinie.

W dziejach olsztyńskiej uczelni wystąpiło kilka momentów przełomowych. Pierwszym z nich było połączenie trzech dotąd odmiennych placówek naukowo-dydaktycznych w nową jednostkę. Od 1999 istnieje UWM jako konglomerat wielu wydziałów i jednostek ogólnouczelnianych z byłej Akademii Rolniczo-Technicznej, Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Warmińskiego Instytutu Teologicznego. Kolejnym momentami przełomowymi było powstanie w roku 2001 Wydziału Prawa i Administracji, w roku 2007 Wydział Nauk Medycznych, a w 2009 Wydział Sztuki. Ośrodek akademicki w Olsztynie stał się wielowymiarową placówką naukową i dydaktyczną łącząc wiele dziedzin i dyscyplin naukowych¹².

Ważnym elementem kształcenia i doskonalenia kadr naukowych są Szkoły Doktorskie, niegdyś studia doktoranckie. Kilka tysięcy osób uzyskało stopień naukowy z 24 dyscyplin i dziedzin naukowych. Uczelnia monitoruje zatrudnialność osób ze stopniem doktora zarówno w kraju jak i zagranicą. Absolwenci Szkoły Doktorskiej znajdują zatrudnienie w szkołach wyższych regionu i kraju, ale przede wszystkim w zakładach wytwórczych i usługowych. Do ważnych dziedzin gospodarki wspieranej wysoko kwalifikowaną kadrą naukową należy przetwórstwo żywności, rolnictwo, zootechnika, rybactwo, ale także usługi medyczne, weterynaryjne, geodezyjne, czy działalność w sferze oświaty i kultury.

wyższego w Polsce do 2030 roku – wizja, misja, uwarunkowania, warianty rozwoju, Warszawa 2024; idem, *Transformacja akademicka szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie 30-lecia (1989–2019)*, Warszawa 2019.

¹² J. Górniewicz, *Krótkie sprawozdanie z działalności...*

Każda uczelnia ma też swoją wartość materialną¹³. Posiada obiekty do realizacji badań naukowych jak też organizacji procesu dydaktycznego. Dysponuje wieloma budynkami z punktami do działalności socjalnej, sportowej, ma bogatą infrastrukturą drogową, liczne warsztaty naprawcze, posiada wiele magazynów, sprzętem mechanicznym i innymi elementami wyposażenia szkoły. Istotnym czynnikiem są zasoby biblioteczne, archiwalne, patenty i wyniki badań naukowych, dzieła sztuki, organizacja pracy, aktywność pracowników i studentów, współpraca z lokalnym środowiskiem. Uniwersytet otrzymuje z budżetu państwa i jednostek finansujących badania naukowe oraz rozwój współpracy międzynarodowej znaczące dotacje na swoją działalność podstawową. Dysponuje wielkimi środkami pieniężnymi, które uruchamia w trakcie zaspokajania określonych potrzeb pracowniczych, czy działalności socjalnej wobec pracowników i studentów. Posiada środki na wypłaty stypendiów dla studentów i doktorantów. Jest ważnym elementem w działalności gospodarczej w lokalnym środowisku. Pracownicy i studenci kupują środki żywnościowe, opłacają miejsca noclegowe, korzystają z komunikacji i transportu miejskiego, płacą rachunki za telefony i inne urządzenia. Odwiedzają miejscowe placówki kultury, galerie handlowe, są turystami i uczestnikami aktywności kulturalnej oraz sportowej. Prowadzą wolontariat. Corocznie pracownicy, doktoranci i studenci olsztyńskiej uczelni pozostawiają w punktach sprzedaży, gastronomicznych, usługowych, turystycznych, czy artystycznych około 500 mln złotych. Część z tych środków zasila budżet miasta Olsztyna i sąsiednich miejscowości. Zaś lokalni przedsiębiorcy, pośrednicy w handlu sprzętem najnowszej generacji uzupełniając i doposażając laboratoria uczelniane, sale dydaktyczne, pokoje dla pracowników, zieleń, czy małą architekturę korzystają nadto z około 200 mln złotych na inwestycje i wyposażenie uniwersytetu.

Uniwersytet korzysta w sposób rozmyślny z własnych zasobów materialnych, wypożycza sale do organizacji spotkań, obiekty sportowe, miejsca generowania wartości nauki i sztuki. Prowadzi zatem działalność gospodarczą pozyskując dodatkowe wpływy do budżetu. Prowadzi cztery doświadczalne gospodarstwa rolne i ogrodnicze. Stanowią one zarówno miejsce prowadzenia eksperymentów naukowych jak i są miejscem działalności ekonomicznej. Jest aktywnym podmiotem ruchu sportowego zarówno wyczynowego – klub AZS, jak i amatorskiego udostępniając pracownikom i studentom bogatą sieć obiektów sportowych. Posiada wiele sekcji rzadkich sportów jak hippiczne, sekcję pływonurków. Organizuje wiele spotkań w sferze kultury i prowadzi wiele zespołów artystycznych¹⁴.

W swoich zasobach kadrowych posiada ludzi będących liderami lokalnych społeczności, przewodniczących stowarzyszeń naukowych, kulturalnych, społecznych.

¹³ D. Łochnicka, *Przedsiębiorczość akademicka: istota, znaczenie, uwarunkowania*, Łódź 2023.

¹⁴ *Między stadionem a brzegiem jeziora. 65 lat akademickiego sportu i wychowania fizycznego*, red. G. Dubielski, M. Siwicki, Olsztyn 2016.

Inicjują oni różnorodne akcje związane z upowszechnianiem wiedzy naukowej, organizacją dydaktyki, wsparcia mentalnego i organizacyjnego wielu przedsięwzięć. Pomagają w konkretnych działaniach, w profilaktyce zdrowotnej, w promocji zdrowia psychicznego, w upowszechnianiu kultury rolnej, technicznej, czy weterynaryjnej.

Uniwersytet dysponuje dużym zasobem kadry specjalistów z różnych obszarów nauki, działalności technicznej, rolniczej, ochrony środowiska, medycznej, czy oświatowej. Funkcja tożsamościowa jak i ta nakierowana na przyszłość, na nowe wyzwania cywilizacyjne wzajemnie się uzupełniają. Tę pierwszą realizuje się poprzez działalność kulturalną, społeczną, tę drugą poprzez organizację badań naukowych i upowszechnianie ich wyników w światowych wydawnictwach i czasopismach. Nauki humanistyczno-społeczne jak i część działań kulturalnych odtwarzających wartości ludowe raczej zakorzeniają pracowników i studentów w zasadniczym nurcie tradycji kulturowej, nauki przyrodnicze, techniczne, medyczne, czy ściśle są awangardą postępu cywilizacyjnego. Współczesne uniwersytety stają przed ważnymi wyzwaniami nie tylko badawczymi ale także etycznymi. Nowinki techniczne, sztuczna inteligencja znacząco wpływają zarówno na wybór przedmiotu badań i studiów akademickich jak i stwarzają okazję do nadużyć. Sztuczna inteligencja jest zaangażowana do projektowania badań, pozyskiwania materiału empirycznego, opracowania raportów badawczych w formie monografii lub artykułów naukowych. Zarysowuje się wyraźny konflikt między klasycznymi badaniami i tymi wspartymi sztuczną inteligencją. Kategoria etyczna jaką jest prawda naukowa została znacząco rozszerzona w dyskursach akademickich. Klasyczne rozumienie powinności naukowych jest konfrontowane z nowymi ujęciami i efektami wykorzystania sztucznej inteligencji w badaniach także nad człowiekiem, w obszarze neuronauki, w analizach świata przyrody i rzeczywistości społecznej.

Przed takimi nowymi wyzwaniami stają także pracownicy i studenci Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, ale także innych przygranicznych uczelni zarówno z Polski jak i krajów ościennych.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Achremczyk S., *Droga do uniwersytetu*, Olsztyn 2014.
- *Droga do uniwersytetu w Olsztynie. Od Hosianum i Albertyny do UWM*, Olsztyn 2019.
- Górecki R., *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie 1999–2008*, Olsztyn 2008.
- Górniewicz J., *Krótkie sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w latach 2008–2012*, Olsztyn 2012.
- *Memoria universitatis – pamięć uniwersytetu*, Toruń 2016.
- Górniewicz J., Piotrowski P., *Uniwersytet jako źródło wartości kultury*, Warszawa–Olsztyn 2014.
- Górniewicz J., Pulińska U., Radziszewska M., *Od Wyższej Szkoły Pedagogicznej do Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Przyczynki do dziejów akademickiego środowiska pedagogicznego w Olsztynie*, Olsztyn 2018.
- Hańderek J., *Granice człowieczeństwa*, „Akademia PAN. Magazyn PAN” 2021, nr 2.

Horsch U., *Cochler implant*, Olsztyn 2002.

Kawula S., *Nie tylko o kulturotwórczej misji uniwersytetu*, „Wychowanie na co dzień” 2015, nr 1.

Koptas G., *Edukacja ustawiczna a zmieniające się funkcje szkół wyższych*, Warszawa–Łódź 1991.

Kortowo – od folwarku do miasteczka uniwersyteckiego, red. S. Achremczyk, A. Faruga, Olsztyn 2013.

Korzenie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, red. A. Faruga, B. Pilarek, Olsztyn 2017.

Łochnicka D., *Przedsiębiorczość akademicka: istota, znaczenie, uwarunkowania*, Łódź 2023.

Miedzy stadionem a brzegiem jeziora. 65 lat akademickiego sportu i wychowania fizycznego, red. G. Dubielski, M. Siwicki, Olsztyn 2016.

Olsztyn akademicki 1945, 1950, 2010, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2010.

Olsztyn uniwersytecki, nauka, praktyka, absolwenci, red. A. Faruga, B. Pilarek, Olsztyn 2015.

Uniwersytet – raport z rubieży, red. A. Murawska, P. Wiażewicz-Wójtowicz), Szczecin 2022.

Uniwersytety na rubieżach: konteksty semantyczne, historyczne, naukowe i edukacyjne, red. A. Murawska, E. Magiera, Szczecin 2022.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie we wspomnieniach, red. J. Górniewicz, Olsztyn 2011.

Wielki słownik języka polskiego PWN, red. S. Dubisz, Warszawa 2018.

Witkowski L., *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesność*, Warszawa 2007.

Woźnicki J., *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, Warszawa 2010.

– *Program rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2030 roku – wizja, misja, uwarunkowania, warianty rozwoju*, Warszawa 2024.

– *Transformacja akademicka szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie 30-lecia (1989–2019)*, Warszawa 2019.